

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/148/2008

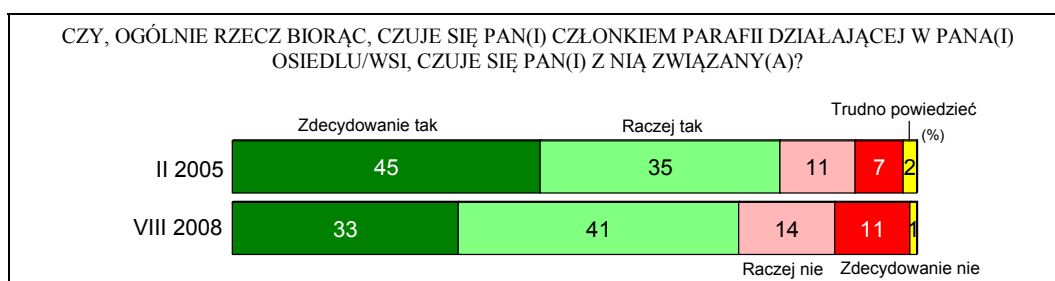
POLACY O SWOICH ZWIĄZKACH Z LOKALNĄ PARAFIĄ OPINIE Z LAT 2005 I 2008

KOMUNIKAT Z BADAŃ

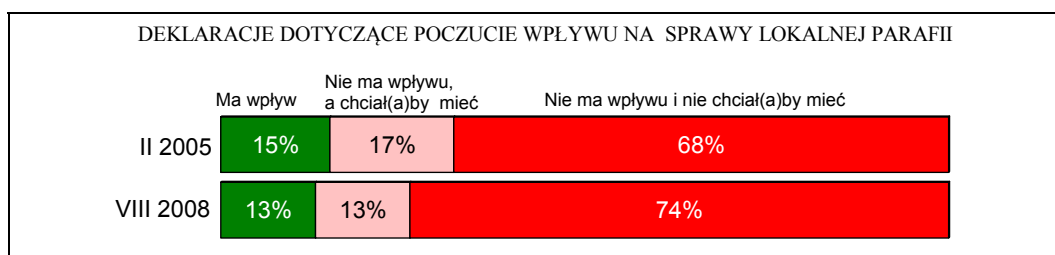
WARSZAWA, WRZESIEŃ 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ▲ Parafia działająca w społeczności lokalnej jest podstawowym miejscem praktyk religijnych większości Polaków (72%, spadek od roku 2005 o 5 punktów). Jedynie 6% badanych zazwyczaj praktykuje w innej parafii, wybranej przez siebie lub rodzinę, a 5% – w różnych kościołach. Ponad jedna siódma pytanym (15%, wzrost o 5 punktów) na ogół nie bierze udziału w praktykach religijnych lub jedynie pojawia się w kościele przy okazji jakiejś uroczystości.
- ▲ Co trzeci respondent (33%), a więc mniej osób niż w roku 2005 (spadek o 8 punktów) deklaruje, że on sam lub ktoś z rodziny korzysta ze społecznych inicjatyw w lokalnej parafii.
- ▲ Prawie co trzeci ankietowany (30%, spadek od roku 2005 o 4 punkty) deklaruje, że dobrowolnie i bezpłatnie pracuje na rzecz lokalnego kościoła i parafian (4% udziela się często, 15% – czasami, a 11% – bardzo rzadko). Większość (67%) nigdy nie angażuje się w parafialne prace społeczne.
- ▲ Znaczna większość badanych (80%) wspiera finansowo lokalną parafię, w tym: 53% podaje konkretną kwotę przeznaczaną miesięcznie na ten cel (średnio 20 zł), 19% deklaruje, że bywa ona różna, a 8% nie potrafi jej określić. Co piąty ankietowany (20%) przyznaje, że nie składa żadnej ofiary na tacę.
- ▲ Zdecydowana większość ankietowanych (74%, spadek od roku 2005 o 6 punktów) uważa się za członków lokalnej parafii i czuje się z nią związana; co czwarty (25%, wzrost o 7 punktów) nie ma poczucia przynależności do parafii.

- ▲ Poczucie wpływu na sprawy lokalnej parafii deklaruje zaledwie co ósmy badany (13%) i tyle samo (13%, spadek od 2005 roku o 4 punkty) uważa, że nie ma wpływu, ale chciałoby go mieć. Zdecydowana większość ankietowanych (74%, wzrost o 6 punktów) nie ma i nie chce mieć wpływu na to, co się dzieje w lokalnej parafii.

Problematykę parafii działającej w społeczności lokalnej respondentów badaliśmy ostatnio w lutym 2005 roku¹. Był to czas szczególnego rozbudzenia religijnego rodaków związanego z chorobą i zbliżającą się śmiercią Jana Pawła II, co zapewne miało wpływ na opinie respondentów. Obecnie² wracamy do tego tematu, by sprawdzić, czy w ciągu ostatnich trzech lat zaszły jakieś zmiany w relacjach badanych z ich lokalną parafią.

WIARA I PRAKTYKI RELIGIJNE

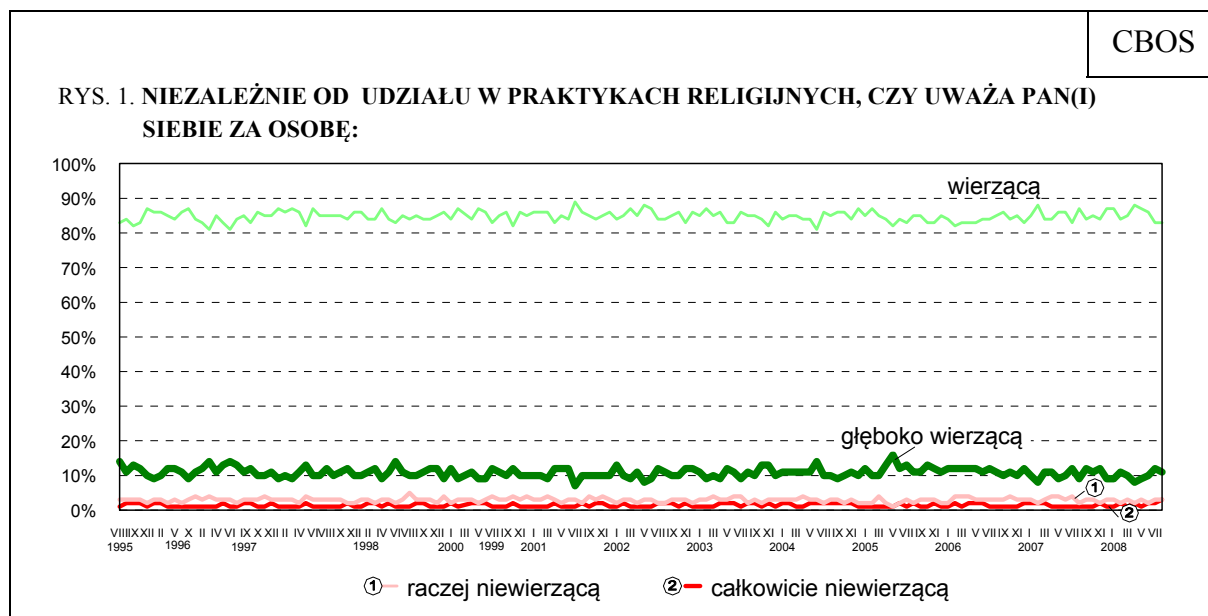
Z naszych wieloletnich badań wynika, że niezmiennie ważnym wymiarem życia Polaków jest stosunek do Boga i Kościoła³. Świadczą o tym między innymi odpowiedzi na autoidentyfikacyjne pytania o wiarę i praktyki religijne, które zadajemy ankietowanym systematycznie od 1986 roku.

W ostatnim dwudziestolecu na stabilnym i wysokim poziomie (choć niepozbawionym niewielkich wahań) pozostają deklaracje dotyczące wiary w Boga. Polacy powszechnie określają się jako wierzący. Obecnie mówi tak o sobie 93% badanych, w tym co dziewiąty (11%) uznaje się za głęboko wierzącego. Zaledwie sześciu na stu respondentów (6%) przyznaje, że są niewierzący.

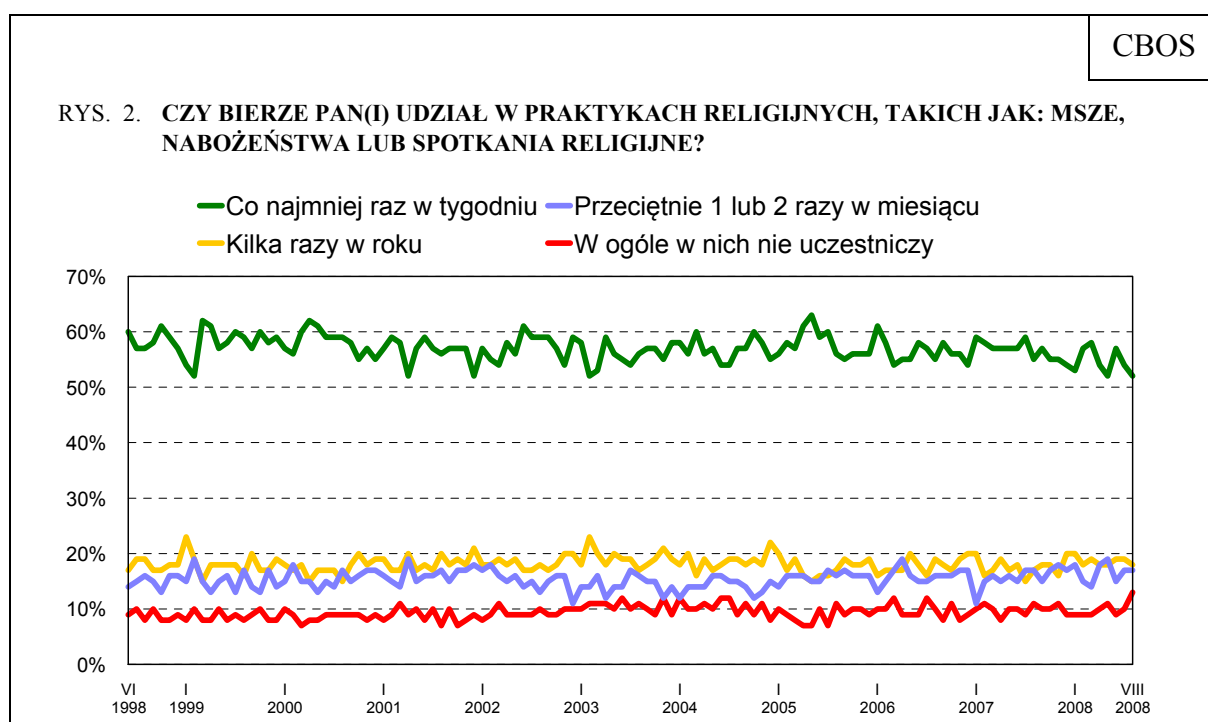
¹ Zob. komunikaty CBOS: „Co łączy Polaków z parafią?”, marzec 2005 oraz „Polacy o parafii działającej w ich miejscu zamieszkania”, marzec 2005 (oprac. B. Wciórka).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (219) zrealizowano w dniach 1–4 sierpnia 2008 roku na liczącej 1076 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

³ Zob. R. Boguszewski *Polak – na zawsze katolik? Polska religijność w latach 1989–2008 na podstawie badań CBOS* w: „Więź” nr 9 (599)/2008 oraz B. Wciórka *Wiara i praktyki religijne* w: „Polska, Europa, świat. Opinia publiczna w okresie integracji”, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005.

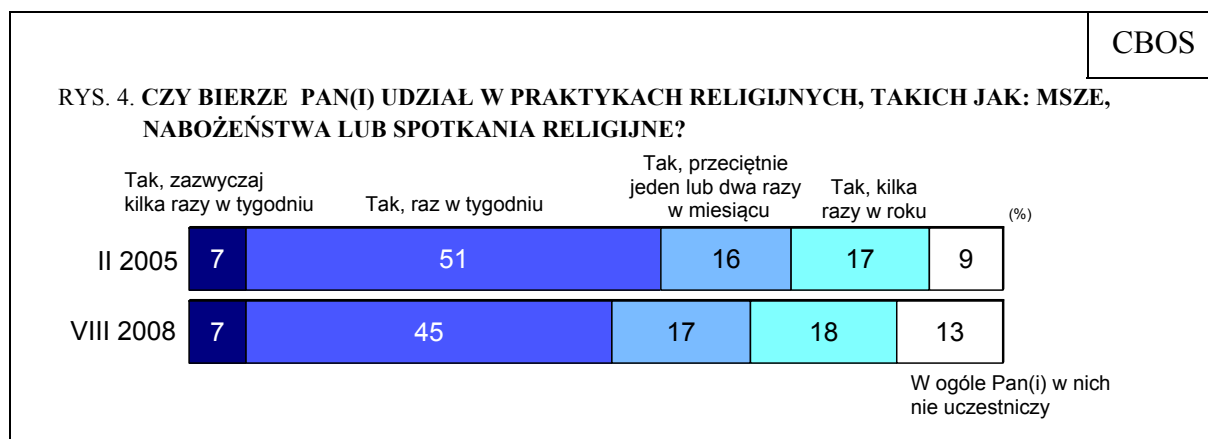
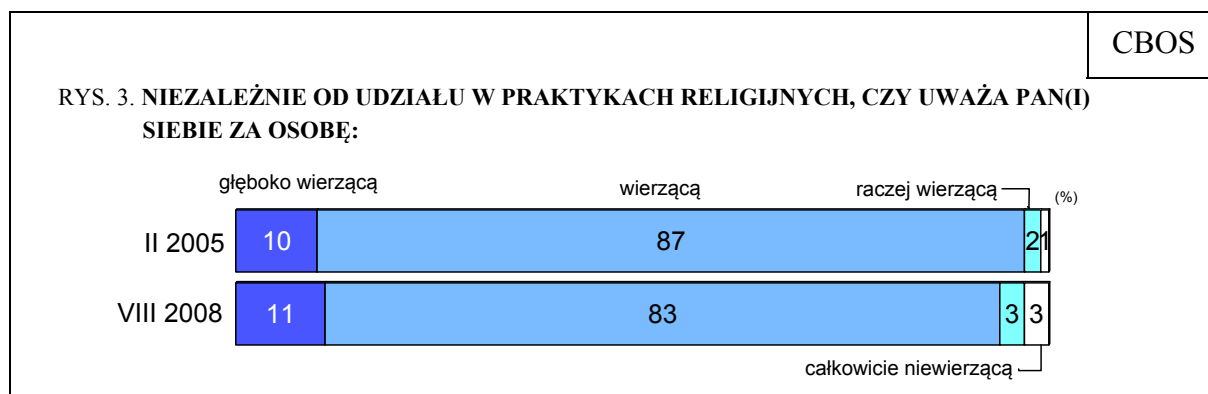

Utrzymuje się także silne, choć z niewielkimi wahaniami – co szczególnie widać na tle większości krajów europejskich – przywiązanie Polaków do praktyk religijnych. Z deklaracji dotyczących uczestnictwa w mszach świętych, nabożeństwach, spotkaniach religijnych wynika, że ponad połowa ankietowanych (52%) bierze w nich udział co najmniej raz w tygodniu, co szósty respondent (17%) praktykuje raz lub dwa razy w miesiącu i niemal tyle samo osób (18%) czyni to sporadycznie, tzn. kilka razy w roku. Prawie co ósmy badany (13%) przyznaje, że w ogóle nie uczestniczy w życiu religijnym Kościoła.

*W latach 1989–1997 do pomiaru częstotliwości uczestnictwa w praktykach religijnych stosowano nieco inny wskaźnik

Należy podkreślić, że zarówno poziom wiary, jak i praktyk religijnych jest obecnie nieco niższy niż w lutym 2005 roku, kiedy ostatnio badaliśmy stosunek Polaków do parafii. Od tego czasu nieco zmalała liczba wierzących (spadek o 3 punkty), przybyło zaś (wzrost o 3 punkty) niewierzących. Zmniejszył się też (o 6 punktów) odsetek praktykujących co najmniej raz w tygodniu, a wzrósł (o 4 punkty) – odsetek niepraktykujących.

O kształcie religijności Polaków w znacznej mierze decydują regionalne tradycje oraz charakter lokalnej społeczności, a także osobiste doświadczenia ludzi związane z płcią i wiekiem oraz wykształceniem⁴. Uczestnictwo w praktykach religijnych jest silnie zróżnicowane społecznie (zob. tabele aneksowe). Zależy zarówno od płci (kobiety są bardziej religijne niż mężczyźni), wieku (bardziej religijne są osoby starsze, które ukończyły 54 lata,

⁴ Zob. komunikaty CBOS: „Religijność Polaków na przełomie wieków”, kwiecień 2001; „Czy Polacy spełniają oczekiwania papieża?”, październik 2003; „Więzi Polaków z Janem Pawłem II, Kościołem i religią”, kwiecień 2006 (oprac. B. Wciórka).

emeryci i renciści), wykształcenia (religijności sprzyja podstawowe wykształcenie), jak i od wielkości oraz charakteru miejsca zamieszkania (bardziej religijni są mieszkańcy wsi, szczególnie rolnicy). Zaangażowanie w życie Kościoła wiąże się także z prawicowymi poglądami politycznymi. Im większa miejscowość zamieszkania, wyższa pozycja zawodowa oraz wykształcenie, młodszy wiek i bliższe lewicowym poglądy polityczne, tym mniej badanych, którzy regularnie uczestniczą w praktykach religijnych, a więcej przyznających się do tego, że w ogóle nie praktykują. Za niepraktykujących najczęściej uznają się mieszkańcy wielkich, ponadpółmilionowych miast (27%), pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (29%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (21%), badani z wyższym wykształceniem (20%), najlepiej sytuowani (21%), o lewicowych poglądach politycznych (25%), a także – choć nieco rzadziej – ludzie młodzi (w wieku od 18 do 34 lat), uczniowie i studenci. Badani należący do wymienionych grup społecznych częściej niż inni deklarują też, że są niewierzący. Oczywiście, najwięcej niewierzących odnotowujemy wśród osób niepraktykujących, ale i w tej grupie większość (64%) utrzymuje, że są wierzący.

UDZIAŁ W ŻYCIU RELIGIJNYM LOKALNEJ PARAFII

Dla znacznej większości Polaków (72%) podstawowym miejscem praktyk religijnych jest parafia działająca w ich społeczności lokalnej. Jedynie sześciu na stu badanych (6%) zazwyczaj praktykuje w innej parafii, wybranej przez siebie lub rodzinę, a co dwudziesty (5%) – w różnych kościołach. Natomiast ponad jedna siódma ankietowanych (15%) przyznaje, że na ogół nie bierze udziału w praktykach religijnych lub jedynie pojawia się w kościele z okazji ślubu, chrztu, pierwszej komunii, pogrzebu itp. uroczystości (w pytaniu autoidentyfikacyjnym 13% deklaruje, że w ogóle nie praktykuje).

Zwraca uwagę fakt, że od ostatniego pomiaru, zrealizowanego w lutym 2005 roku, zmalał (o 5 punktów) odsetek Polaków praktykujących w lokalnej parafii. Nadal jednak jest on wysoki – niewiele osób uczestniczy w praktykach poza swoją parafią. Zwiększyła się natomiast (o 5 punktów) grupa niepraktykujących (co znajduje potwierdzenie w pytaniu autoidentyfikacyjnym).

Tabela 1

Czy mógłby/mogłaby Pan(i) powiedzieć, gdzie, w jakim kościele, w jakiej parafii zazwyczaj uczestniczy Pan(i) w praktykach religijnych?	Wskazania według terminów badań	
	II 2005	VIII 2008
	w procentach	
W kościele parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi	77	72
W kościele innej parafii, wybranej przez Pana(ią) lub rodzinę	5	6
W różnych kościołach, parafiach	7	5
Nie uczestniczy Pan(i) w praktykach religijnych lub bierze w nich udział bardzo rzadko, jedynie z okazji ślubu, chrztu, pogrzebu itp.	10	15
Trudno powiedzieć	1	2

Z uzyskanych deklaracji wynika, że we wszystkich grupach społeczno-demograficznych większość stanowią badani praktykujący w swojej lokalnej parafii (zob. tabele aneksowe). Jednak najczęściej parafia ta jest centrum życia religijnego dla osób często i regularnie uczestniczących w praktykach religijnych, mieszkających na wsi i w małych miastach, starszych (w wieku powyżej 64 lat), emerytów i rencistów, rolników i robotników niewykwalifikowanych, ludzi mających podstawowe wykształcenie, ale także dla co najmniej połowy badanych z pozostałych grup społecznych. Natomiast im większa miejscowość zamieszkania, wyższa pozycja zawodowa i wykształcenie, młodszy wiek i mniejsze zaangażowanie w praktyki religijne, tym rzadsze deklaracje o praktykowaniu w lokalnej parafii. Wyższa pozycja społeczna sprzyja wyborowi parafii poza miejscem zamieszkania lub wędrownie po różnych parafiach – decydują się na to przede wszystkim osoby z wyższym wykształceniem (23%), pracownicy umysłowi niższego szczebla (22%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (20%). Wraz z wykształceniem i pozycją zawodową badanych oraz wielkością miejsca zamieszkania rośnie też odsetek osób w ogóle niepraktykujących lub bywających w kościele tylko przy okazji różnych uroczystości.

Zwraca uwagę fakt, że udział w życiu religijnym lokalnej parafii bardzo rzadko przyjmuje formę uczestnictwa we wspólnotach modlitewnych. Według uzyskanych deklaracji, obecnie – podobnie jak w roku 2005 – zaledwie sześciu na stu badanych (6%) należy w swojej parafii do tego typu wspólnoty (rózańcowej, oazowej, Rodzin Nazaretańskich itp.)⁵. Ich członkami są przede wszystkim badani, którzy zazwyczaj kilka razy w tygodniu uczestniczą w praktykach religijnych (28%), ludzie w wieku 65 lat i starsi (15%), najgorzej sytuowani, emeryci (po 13%), mający tylko podstawowe wykształcenie (12%), renciści i rolnicy (po 11%). Trzeba podkreślić, że w pozostałych grupach społecznych jest znacznie

⁵ Do wspólnot religijnych działających poza parafią terytorialną należy 1% ankietowanych.

mniej osób związanych ze wspólnotami modlitewnymi – nawet wśród badanych regularnie praktykujących raz w tygodniu należy do nich zaledwie co czternasty (7%).

Wynika z tego, że udział ankietowanych w życiu religijnym lokalnej parafii sprowadza się przede wszystkim do uczestnictwa w mszach świętych i nabożeństwach, niewiele osób pogłębia swoją religijność we wspólnotach modlitewnych. A jak kształtuje się uczestnictwo badanych w życiu społecznym parafii – ile osób korzysta z różnych inicjatyw parafialnych oraz ile tworzy te inicjatywy, angażuje się w dobrowolną, nieodpłatną pracę na rzecz swojej parafii lub przeznacza środki finansowe na jej potrzeby?

UDZIAŁ W ŻYCIU SPOŁECZNYM LOKALNEJ PARAFII

KORZYSTANIE Z PARAFIALNYCH INICJATYW SPOŁECZNYCH

Parafia działająca w miejscu zamieszkania nie tylko umożliwia Polakom realizację potrzeb religijnych (co stanowi jej podstawową funkcję), ale pomaga także zaspokoić niektóre inne potrzeby. Z naszych badań wynika jednak, że stosunkowo niewielka jest grupa respondentów korzystających z różnych parafialnych inicjatyw. Badani (sami lub ktoś z rodziny) najczęściej uczestniczą w organizowanych przez parafię pielgrzymkach do miejsc kultu religijnego w kraju (23%), a nieliczni – za granicą (4%). Część rodzin bierze też udział w parafialnych imprezach kulturalnych (9%) oraz sportowo-turystycznych (7%). Ponadto dzieci i młodzież niekiedy wyjeżdżają na wakacje organizowane przez parafię (5%), uczęszczają na różne zajęcia (4%), rodziny wypożyczają w parafii książki lub kasety wideo (4%), korzystają też z pomocy charytatywnej – rzeczowej (4%), a nawet, choć bardzo rzadko, z pomocy finansowej (2%). Zdarza się też, że emeryci i renciści spotykają się w parafii w swoim klubie, opieką parafialną objęci są ludzie starzy, niepełni, chorzy oraz dzieci, a potrzebujący wsparcia korzystają z parafialnego poradnictwa rodzinnego, medycznego, uczestniczą też w kursach zawodowych, edukacyjnych.

Ze zliczenia wszystkich osób, które deklarują korzystanie z jakichkolwiek parafialnych inicjatyw, wynika, że co trzeci badany lub jego rodzina (33%) jest w jakiejś mierze beneficjentem swojej lokalnej parafii. Porównanie z pomiarem z 2005 roku ukazuje jednak, że w ciągu ostatnich trzech lat zmniejszył się krąg parafialnych beneficjentów (spadek wskazań o 8 punktów). Warto przypomnieć, że według naszych danych w tym czasie przybyło w Polsce osób niepraktykujących, zmalała też grupa praktykujących w swojej lokalnej parafii.

Tabela 2

Czy korzystał(a) Pan(i) lub ktoś z Pana(i) domowników z organizowanych w tej parafii:	Odsetki odpowiedzi twierdzących według terminów badań		
	XII '94	II '05	VIII '08
– pielgrzymek do miejsc kultu religijnego w kraju	21	27	23
– imprez kulturalnych, np. koncertów, teatru, wystaw	11	14	9
– imprez sportowych, turystycznych	4	9	7
– wyjazdów wakacyjnych dla dzieci i młodzieży	6	7	5
– różnych zajęć dla młodzieży, jak kluby, harcerstwo	6	6	4
– wypożyczalni książek, kaset wideo	-	5	4
– pielgrzymek do miejsc kultu religijnego za granicą	2	3	4
– pomocy rzeczowej (leki, żywność, ubrania itp.)	4	4	4
– pomocy finansowej	1	1	2
– zajęć w klubie emerytów i rencistów	-	-	2
– opieki nad ludźmi starymi, niepełnymi	2	1	2
– opieki nad chorymi	-	-	1
– opieki na dziećmi	-	1	1
– porad dla rodzin (przeżywających rozpad, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanię, przemoc itp.)	-	1	1
– porad medycznych	-	-	1
– kursów zawodowych, językowych, komputerowych, korepetycji	0	1	1
– innych przedsięwzięć	1	1	1

Z parafialnych inicjatyw społecznych korzystają przede wszystkim ludzie najbardziej zaangażowani w praktyki religijne – uczestniczący w nich co najmniej raz w tygodniu, o prawicowych poglądach politycznych. Warto jednak zauważyć, że do kręgu parafialnych beneficjentów zalicza się także co piąty badany praktykujący tylko kilka razy w roku, a także co piąty niepraktykujący. Osoby te lub ich rodziny głównie uczestniczą w pielgrzymkach, parafialnych imprezach kulturalnych i sportowych, korzystają z pomocy rzeczowej oraz wakacyjnych wyjazdów i zajęć organizowanych dla dzieci i młodzieży. Ponadto, podobnie jak w roku 2005, beneficjentami parafii częściej od innych są uczniowie i studenci – prawie połowa z nich korzysta z parafialnej oferty, a szczególnie z ostatnio wymienionych możliwości (zob. tabele aneksowe).

DOBROWOLNA I NIEODPŁATNA PRACA NA RZECZ LOKALNEGO KOŚCIOŁA I PARAFIAN

Z naszych badań nad stanem społeczeństwa obywatelskiego wynika, że Polacy dostrzegają w swojej wspólnocie parafialnej znacznie więcej społeczników niż w innych

środowiskach społecznych należących do ich otoczenia⁶. Parafia bowiem zawsze była w Polsce szkołą społecznego działania na rzecz wspólnoty religijnej i społeczności lokalnej.

Obecnie prawie co trzeci ankietowany (30%) przyznaje, że zdarza mu się dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz parafialnego kościoła i parafian. Jednak zaledwie czterech na stu (4%) ocenia, że działa często, a pozostali udzielają się społecznie czasami (15%) lub bardzo rzadko (11%). Natomiast większość ankietowanych (67%) nigdy nie angażuje się społecznie na rzecz parafii. W porównaniu z pomiarem z 2005 roku odnotowujemy niewielki spadek (o 4 punkty) liczby parafialnych społeczników (ubyło jednak głównie tych, którzy w swojej ocenie bardzo rzadko działają społecznie).

Tabela 3

Czy zdarza się Panu(i) dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz kościoła i parafian z parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi?	Wskazania według terminów badań			
	II '05		VIII '08	
	w procentach			
Tak, często	4	34	4	30
Tak, czasami	16		15	
Tak, ale bardzo rzadko	14		11	
Nie, nigdy tego nie robię	65	65	67	67
Trudno powiedzieć	1	1	3	3

Badani, którzy potwierdzili, że zdarza się im (z różną częstotliwością) pracować społecznie, najczęściej poświęcają swój czas na sprawy bezpośrednio związane z kościołem i sprawowaniem liturgii. Przede wszystkim organizują lub pomagają prowadzić przy kościele rozmaite prace porządkowe (69%) – robią to jednak obecnie rzadziej niż w roku 2005 (spadek wskazań o 10 punktów). Natomiast znacznie częściej niż trzy lata temu podejmują prace budowlane, remontowe, konserwatorskie (31%, wzrost o 25 punktów). Zajmują się także zbiórką pieniędzy na potrzeby kościoła (25%) i przygotowują oprawę liturgiczną uroczystości religijnych (20%). W sumie w problemy kościoła angażuje się zdecydowana większość (89%) parafialnych społeczników.

Znacznie mniej z nich (28%) działa na rzecz samych parafian. Przede wszystkim włączają się w organizowanie pomocy finansowej dla najuboższych (13%) i pielgrzymek (10%), a także imprez kulturalnych (7%) oraz – rzadziej – imprez sportowych i turystycznych

⁶ Ankietowani dostrzegający społeczników w swoim otoczeniu najczęściej wskazują na swoją wspólnotę parafialną, gdzie odnotowują średnio jedenastu społeczników. Natomiast w środowisku kolegów szkolnych i uczelnianych dostrzegają ich przeciętnie sześciu, wśród znajomych, przyjaciół – pięciu, wśród sąsiadów – czterech, wśród kolegów z pracy – trzech, w rodzinie – dwóch. Zob. komunikat CBOS: „Czy Polacy mają predyspozycje do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności?”, styczeń 2008 oraz B. Wciórka *Spoleczeństwo obywatelskie 1998 – 2008* w: „Opinie i Diagnozy” nr 8, CBOS.

(4%). Nieliczni zajmują się też wyjazdami wakacyjnymi dzieci i młodzieży, zajęciami dla młodzieży oraz opieką nad dziećmi, ludźmi starymi, niepełnymi. Ponadto współtworzą gazetkę parafialną i wspierają wypożyczalnię książek. Sporadycznie prowadzą rozmaite zajęcia dla młodzieży, kursy zawodowe, edukacyjne, a także porady medyczne lub współtworzą poradnię rodzinną.

Tabela 4

**ODPOWIEDZI DEKLARUJĄCYCH, ŻE DOBROWOLNIE I BEZPŁATNIE PRACUJĄ
NA RZECZ KOŚCIOŁA I PARAFIAN Z LOKALNEJ PARAFII**

Czy mógłby/mogłaby Pan(i) powiedzieć, co Pan(i) robi na rzecz kościoła i parafian z parafii działającej w Pana(i) osiedlu/ wsi? Czy organizuje Pan(i) lub pomaga prowadzić:	Odsetki odpowiedzi twierdzących według terminów badań	
	II '05 N=364	VIII '08 N=320
– prace przy kościele, na cmentarzu, np. sprzątanie, porządkowanie, dekorowanie, pilnowanie porządku	79	69
– prace budowlane, remontowe, konserwatorskie	6	31
– zbiórkę pieniędzy na potrzeby kościoła, np. na budowę, remont, wyposażenie	28	25
– uroczystości religijne, ich oprawę liturgiczną, muzykę, śpiew	16	20
– pomoc finansową lub rzeczową dla najuboższych	10	13
– pielgrzymki do miejsc kultu religijnego	8	10
– imprezy kulturalne, np. koncerty, teatr	5	7
– imprezy sportowe, turystyczne	5	4
– wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży	3	4
– opiekę nad dziećmi	3	4
– opiekę nad ludźmi starymi, niepełnymi	2	4
– gazetkę parafialną	-	4
– wypożyczalnię książek	2	3
– różne zajęcia dla młodzieży, np. spotkania, kluby, harcerstwo	3	2
– kursy zawodowe, językowe, komputerowe, korepetycje	1	1
– porady medyczne	-	1
– porady dla rodzin przeżywających rozpad, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanię, przemoc	0	0,4
– inne przedsięwzięcia	4	3

Zaangażowanie w pracę społeczną na rzecz parafii zależy przede wszystkim od poziomu uczestnictwa w praktykach religijnych i w znacznej mierze jest uwarunkowane przez te same cechy społeczno-demograficzne (zob. tabela aneksowa). Oznacza to, że im częściej ankietowani praktykują, a także im gorsze jest ich położenie społeczne (im niższa pozycja zawodowa, wykształcenie i dochody na głowę w rodzinie), a przede wszystkim – w im mniejszej miejscowości mieszkają, tym na ogół częściej dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz lokalnego kościoła i parafian.

Parafialni społecznicy stanowią ponad połowę praktykujących kilka razy w tygodniu i dwie piąte praktykujących raz w tygodniu; pewien swój udział w parafialnych pracach społecznych mają jednak także praktykujący tylko kilka razy w tygodniu (16%), a nawet – niepraktykujący (8%).

Najwięcej osób zaangażowanych społecznie na rzecz lokalnej parafii odnotowujemy wśród rolników i na wsi, a najmniej – w wielkich miastach. O ofiarności rolników i mieszkańców wsi dodatkowo świadczy fakt, że tylko w tym środowisku znacznie więcej osób działa na rzecz swojej parafii, niż korzysta z jej inicjatyw społecznych (wśród rolników 58% to społecznicy i 39% beneficjenci; na wsi odpowiednio: 44% i 31%). W pozostałych środowiskach obie grupy są równie liczne lub przeważają parafialni beneficjenci, co szczególnie wyraźnie widać między innymi na przykładzie najmłodszych badanych, w wieku od 18 do 24 lat (19% to społecznicy i 39% – beneficjenci) oraz uczniów i studentów (odpowiednio: 23% i 46%).

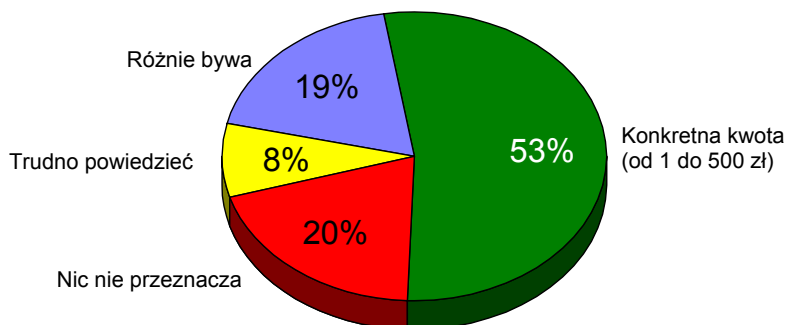
OFIARY PIENIĘŻNE

Katechizm Kościoła katolickiego przytaczając przykazania kościelne przypomina, że „Wierni mają obowiązek, każdy według swoich możliwości, dbać o materialne potrzeby Kościoła”⁷. Jedną z form wypełniania tego obowiązku jest ofiara składana na tacę w czasie mszy świętej.

Ankietowani zapytani o to, ile pieniędzy miesięcznie przeznaczają na ten cel w swojej lokalnej parafii, w większości podali jakąś kwotę (53%), jednak co piąty (19%) przyznał, że *różnie bywa*, ośmiu na stu badanych (8%) nie potrafiło podać jej wysokości, a jedna piąta badanych (20%) ujawniła, że nie składa żadnej ofiary na tacę. Wynika z tego, że znaczna większość ankietowanych (80%) w jakimś stopniu wspiera finansowo swoją lokalną parafię.

⁷ Zob. „Katechizm Kościoła katolickiego”, s. 468, Pallotinum, 1994.

RYS. 5. CZY MÓGLBY (MOGLĄBY) PAN(I) POWIEDZIEĆ, ILE MNIEJ WIĘCEJ PIENIĘDZY PRZEZNACZA PAN(I) MIESIĘCZNIE NA DATKI, OFIARY SKŁADANE NA TACĘ W PARAFII DZIAŁAJĄCEJ W PANA(I) OSIEDLU/WSI?

Deklaracje w tej dziedzinie są silnie zróżnicowane społecznie (zob. tabele aneksowe). Generalnie, im mniejsza miejscowość zamieszkania, poglądy polityczne bliższe prawicowym, a także (te zależności są już mniej regularne) większe zaangażowanie w praktyki religijne, niższe wykształcenie i pozycja zawodowa oraz starszy wiek, tym na ogół częściej respondenci ofiarują na tacę mniej więcej stałą kwotę miesięcznie, tym rzadziej deklarują, że nie składają żadnych datków na ofiarę. Również kobiety częściej niż mężczyźni przeznaczają na ten cel konkretną kwotę, rzadziej uchylają się od obowiązku materialnego wspierania parafii. Pozytywnie wyróżniają się pod tym względem także mieszkańcy wsi, a szczególnie rolnicy. Zachowania badanych nie zależą natomiast od poziomu dochodów i warunków materialnych gospodarstwa domowego.

Z deklaracji respondentów możemy ponadto się dowiedzieć jedynie tego, że ci z nich, którzy wymienili konkretną kwotę (570 osób), ofiarują bardzo różne sumy (w granicach od 1 zł do 500 zł). Ponad jedna piąta (22%) przeznaczają na tacę mniej niż 10 zł, ponad połowa (58%) – od 10 do 20 zł, a co piąty (20%) wydaje ponad 20 zł miesięcznie.

Tabela 5

ODPOWIEDZI ANKIETOWANYCH, KTÓRZY PODALI WYSOKOŚĆ KWOTY PRZEZNACZANEJ NA OFIARĘ (N=570)

Deklaracje osób przeznaczających miesięcznie na ofiarę składaną na tacę:									
1 – 2 zł	3 – 4 zł	5 zł	6 – 9 zł	10 zł	11 – 20 zł	21 – 30 zł	31 – 40	50 zł	powyżej 50 zł
w procentach									
3	4	8	7	29	29	8	4	6	2

Z obliczeń wynika, że respondenci, którzy wymienili konkretną kwotę, przeznaczają na ofiarę składaną na tacę w lokalnej parafii średnio 20,2 zł miesięcznie. Wysokość tej

średniej w mniejszym stopniu zależy od zaangażowania ankietowanych w praktyki religijne (choć wyższa jest w przypadku praktykujących co najmniej raz w tygodniu niż pozostałych), a bardziej jest związana z ich poziomem wykształcenia i sytuacją materialną⁸. Okazuje się, że badani z wyższym wykształceniem wydają średnio 40,2 zł, ze średnim – 20,2 zł, z zasadniczym zawodowym – 16,8 zł, a z podstawowym – 15,2 zł. Więcej też przeznaczają na ofiarę badani żyjący w dobrych warunkach materialnych (27,3 zł) niż ci, którzy określają je jako średnie (17,5 zł) lub złe (13,1 zł). Wysokość datków zależy także (choć mniej regularnie) od wielkości miejsca zamieszkania – więcej wydają na ten cel mieszkańcy dużych i wielkich miast (średnio 24,9 zł), ale także wsi (21,2 zł) niż miast średnich (17,6 zł) i małych (14,5 zł). Należy jednak pamiętać, że dane te dotyczą tylko osób, które zadeklarowały konkretne sumy, i nie dają podstaw do wypowiedzania się na temat ogółu badanych (zob. tabele aneksowe).

POCZUCIE PRZYNALEŻNOŚCI DO LOKALNEJ PARAFII

Po omówieniu bardziej obiektywnych przejawów więzi łączącej ankietowanych z lokalną parafią, nasuwa się pytanie o to, jak silne jest ich subiektywne poczucie związku z tą kościelną instytucją.

Zdecydowana większość badanych (74%, od roku 2005 spadek o 6 punktów) uważa się za członków lokalnej parafii, czuje się z nią związana, w tym jedna trzecia (33%, spadek o 12 punktów) w pełni się z nią identyfikuje. Co czwarty ankietowany (25%, wzrost o 7 punktów) nie ma jednak takiego poczucia (w tym 11% stwierdza to w sposób kategoryczny). Widać więc, że poczucie więzi z lokalną parafią osłabło w porównaniu z rokiem 2005, kiedy to – dwa miesiące przed śmiercią Jana Pawła II – było wyjątkowo silne.

Tabela 6

Czy, ogólnie rzecz biorąc, czuje się Pan(i) członkiem parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi, czuje się Pan(i) z nią związany(a)?	Wskazania według terminów badań							
	XII '94		II '99		II '05		VIII '08	
	w procentach							
Zdecydowanie tak	38	79	32	78	45	80	33	74
Raczej tak	41		46		35		41	
Raczej nie	13	19	13	18	11	18	14	25
Zdecydowanie nie	6		5		7		11	
Trudno powiedzieć	2	2	4	4	2	2	1	1

⁸ Z powodu zbyt małych liczebności badanych, którzy podali konkretną kwotę, nie można wypowiedzieć się o niektórych innych zależnościach (np. od poziomu dochodów i pozycji zawodowej).

Poczucie przynależności do wspólnoty parafialnej wiąże się przede wszystkim z poziomem zaangażowania w praktyki religijne i jest uwarunkowane przez te same czynniki społeczno-demograficzne, które kształtują uczestnictwo w praktykach (zob. tabele aneksowe). Oznacza to, że jest tym silniejsze, im badani są starsi, mniej wykształceni, zajmują niższą pozycję społeczno-zawodową i mieszkają w mniejszej miejscowości.

Członkami swojej lokalnej parafii czują się niemal wszystkie osoby praktykujące co najmniej raz w tygodniu, ale także ponad połowa uczestniczących w praktykach zaledwie kilka razy w roku, a nawet jedna piąta w ogóle niepraktykujących. Spośród grup społeczno-demograficznych związek z parafią powszechnie odczuwają mieszkańcy wsi, rolnicy, robotnicy niewykwalifikowani, ludzie z wykształceniem podstawowym, starsi, w wieku powyżej 54 lat, emeryci i renciści, badani deklarujący prawicowe poglądy polityczne. Natomiast najczęściej nie czują się z nią związani mieszkańcy wielkich i dużych miast, pracujący na własny rachunek poza rolnictwem oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, badani z wyższym wykształceniem, najlepiej sytuowani i żyjący w dobrych warunkach materialnych, a także młodzi (w wieku od 25 do 34 lat) oraz deklarujący lewicowe poglądy polityczne. Niemniej jednak nawet w tych grupach przeważają osoby uznające się za członków lokalnej parafii.

Respondenci, którzy nie odczuwają więzi z lokalną parafią, wśród przyczyn tego stanu rzeczy podkreślają przede wszystkim słabość swojej wiary katolickiej (61%) – to, że wprawdzie wierzą, ale nie praktykują, są innego wyznania lub uważają się za niewierzących. Znacznie rzadziej (31%) jako powód wskazują nieprawidłowe funkcjonowanie parafii – co czwarty uważa, że nic się w lokalnej parafii nie dzieje, co piąty nie akceptuje parafialnych księży i tyle samo podkreśla ich zbyt duże wymagania finansowe. Natomiast co szósty uważa, że przyczyną jego dystansu wobec parafii jest brak wpływu świeckich na to, co się w niej dzieje, a co ósmy wskazuje na źle układającą się współpracę świeckich z parafialnymi księżmi. Pojawia się też – choć rzadziej niż w latach 1994 i 2005 – tłumaczenie, że z różnych powodów respondent jest bardziej przywiązany do innej parafii (np. znajdującej się w dawnym miejscu zamieszkania lub bardziej atrakcyjnej⁹).

⁹ Wynika to z odpowiedzi na pytanie o inne powody.

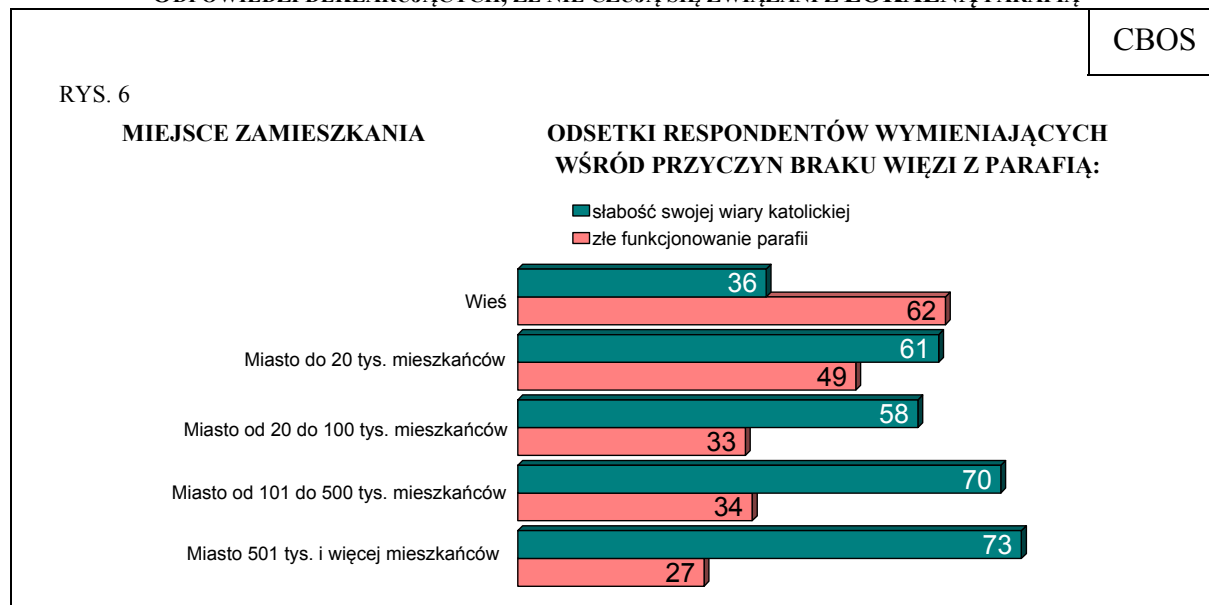
Tabela 7

ODPOWIEDZI BADANYCH DEKLARUJĄCYCH, ŻE NIE CZUJĄ SIĘ ZWIĄZANI Z LOKALNĄ PARAFIĄ

Czy mógłby (mógłaby) Pan(i) powiedzieć, dlaczego nie czuje się Pan(i) związany(a) z parafią działającą w Pana(i) osiedlu lub wsi? Czy dlatego, że:	Odsetki odpowiedzi twierdzących według terminów badań		
	XII '94 N=237	II '05 N=209	VIII '08 N=283
– jest Pan(i) wierzący(a), ale niepraktykujący(a)	46	47	48
– w tej parafii nic się nie dzieje	29	17	24
– nie podoba się Panu(i) proboszcz lub inni księża w tej parafii	21	17	21
– w tej parafii wymaga się od parafian zbyt dużych datków, ofiar pieniężnych	-	-	20
– bardziej jest Pan(i) związany(a) z inną parafią	21	23	17
– w tej parafii świeccy nie mają wpływu na sprawy parafii, nie są dopuszczani do decyzji	-	15	16
– w tej parafii źle układa się współpraca między księżmi i parafianami	-	10	13
– jest Pan(i) niewierzący(a)	7	9	10
– jest Pan(i) innego wyznania	-	-	4
– są inne powody	22	16	11

Analiza społeczno-demograficznych różnicowań wypowiedzi respondentów ukazuje ciekawą prawidłowość. Im mniejsza miejscowość, tym częściej osoby niezwiązane z lokalną parafią za przyczynę braku więzi uznają złe funkcjonowanie parafii (szczególnie krytyczni pod tym względem są mieszkańcy wsi – 62% wskazań¹⁰). Natomiast im większa miejscowość, tym częściej jej mieszkańcy dostrzegają powód braku więzi z parafią w słabości swojej wiary katolickiej (w dużych i wielkich miastach co najmniej 70% wskazań).

ODPOWIEDZI DEKLARUJĄCYCH, ŻE NIE CZUJĄ SIĘ ZWIĄZANI Z LOKALNĄ PARAFIĄ

¹⁰ Mieszkańcy wsi nieodczuwający więzi z lokalną parafią dopatrują się przyczyn tego stanu rzeczy przede wszystkim w tym, że nic się w tej parafii nie dzieje (43%), nieodpowiedni są księża (32%), zbyt wysokie są wymagania finansowe (31%), świeccy nie mają wpływu na sprawy parafii (29%), źle układa się współpraca parafian z księżmi (26%).

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY LOKALNEJ PARAFII

Jak wynika z dotychczasowych analiz, lokalna parafia stanowi centrum życia religijnego znacznej większości Polaków. Badani uczestniczą też w jej życiu społecznym – co trzeci korzysta z parafialnych inicjatyw społecznych i prawie tyle samo angażuje się w prace społeczne na jej rzecz, a znaczna większość w jakimś stopniu wspiera parafię finansowo. Przede wszystkim jednak zdecydowana większość ankietowanych ma poczucie przynależności do lokalnej parafii, czuje się z nią związana. Natomiast ci, którzy nie odczuwają takiej więzi, niekiedy uważają, że dzieje się tak, ponieważ parafianie nie są dopuszczani do współdecydowania o sprawach parafii. Nasuwa się więc pytanie, czy Polacy mają poczucie wpływu na to, co dzieje się w lokalnej parafii, i jakie są ich aspiracje w tej dziedzinie?

Zdecydowana większość badanych (83%, od roku 2005 wzrost o 3 punkty) jest zdania, że nie ma wpływu na sprawy lokalnej parafii (w tym 43% stwierdza to w sposób kategoryczny). Tylko ponad jedna ósma respondentów (13%) uważa, że ma wpływ na to, co się w niej dzieje, jednak zaledwie 2% wyraża tę opinię z pełnym przekonaniem. W stosunku do pomiaru z roku 2005 niewiele zmieniło się pod tym względem, pojawiły się jednak symptomy osłabienia poczucia wpływu.

Tabela 8

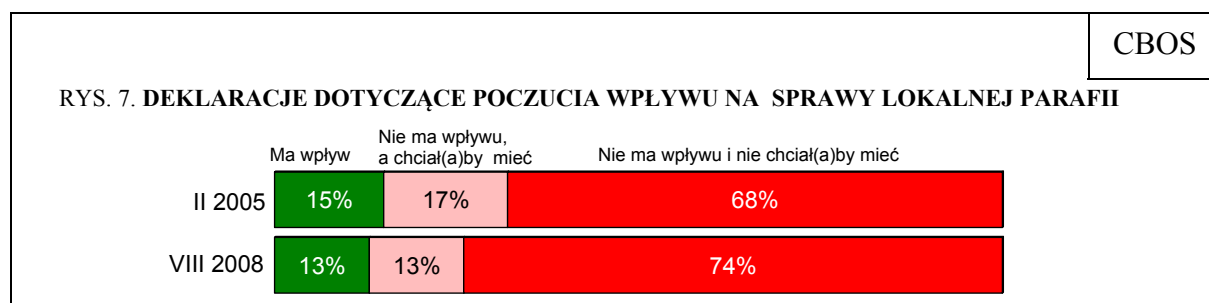
Jak Pan(i) ocenia, czy Pan(i) ma wpływ na sprawy parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi?	Wskazania według terminów badań			
	II 2005		VIII 2008	
	w procentach			
Zdecydowanie tak	2	15	2	13
Raczej tak	13		11	
Raczej nie	40	80	40	83
Zdecydowanie nie	40		43	
Trudno powiedzieć	5	5	4	4

Badanych, którzy uważają, że nie mają wpływu na życie lokalnej parafii, zapytaliśmy, czy chcieliby go mieć. Twierdząco odpowiedziała na to pytanie zaledwie jedna siódma z nich (14%, od 2005 roku spadek o 5 punktów). Zdecydowana większość (75%, wzrost o 4 punkty) natomiast przyznała się do braku aspiracji w tej dziedzinie. Widać więc, że w porównaniu z sytuacją odnotowaną w roku 2005 zmalała liczba tych, którzy wprawdzie nie mają wpływu, ale zależy im, by go mieć.

Tabela 9

Czy chciał(a)by Pan(i) mieć wpływ na sprawy parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi?	Odpowiedzi deklarujących, że nie mają wpływu na sprawy parafii			
	II 2005 N=905		VIII 2008 N=935	
	w procentach			
Zdecydowanie tak	3	19	2	14
Raczej tak	16		12	
Raczej nie	39	71	43	75
Zdecydowanie nie	32		32	
Trudno powiedzieć	10	10	11	11

Z korelacji odpowiedzi badanych na oba pytania wynika, że poczucie wpływu na sprawy lokalnej parafii ma nieco więcej niż co ósmy badany (13%) i tyle samo osób (13%, od roku 2005 spadek o 4 punkty) wprawdzie nie ma wpływu lub wyrobionego zdania w tej kwestii, ale chciałoby współdecydować o sprawach parafii. Natomiast zdecydowana większość (74%, wzrost o 6 punktów) nie ma ani wpływu, ani aspiracji w tym względzie. Taki brak poczucia podmiotowości i potrzeby współkształtowania środowiska parafialnego odnotowujemy obecnie częściej niż w roku 2005.

We wszystkich grupach społeczno-demograficznych przeważają liczebnie badani, którzy nie mają wpływu na sprawy parafii ani aspiracji w tej dziedzinie (zob. tabele aneksowe). Zrozumiałe, że dominują oni wśród niepraktykujących lub praktykujących sporadycznie czy nieregularnie. Okazuje się jednak, że przeważają także wśród osób systematycznie praktykujących raz w tygodniu (68%), a nawet wśród praktykujących kilka razy w tygodniu (55%). Jednak w tej ostatniej grupie osób najbardziej zaangażowanych religijnie odnotowujemy znacznie silniejsze niż w innych środowiskach poczucie wpływu na sprawy parafii – deklaruje je ponad jedna trzecia badanych (36%), natomiast wśród regularnie praktykujących raz w tygodniu – zaledwie jedna szóstka (16%). Poczucie podmiotowości nieco częściej od innych (w granicach 18%–19%) przejawiają zarówno przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, jak i robotnicy wykwalifikowani oraz rolnicy. Natomiast

uczniowie i studenci częściej niż inni podkreślają swoje aspiracje w tej dziedzinie – co piąty z nich (20%) twierdzi, że nie ma wpływu, ale chciałby go mieć.

Na zakończenie warto pokazać, jak bardzo poczucie podmiotowości zależy od zaangażowania w dobrowolną i nieodpłatną pracę na rzecz środowiska parafialnego. Podobnie jak w roku 2005, okazuje się, że im częściej ankietowani udzielają się społecznie, tym silniejsze jest ich poczucie wpływu na to, co się dzieje w ich lokalnej parafii. Ponadto parafialni społecznicy, często pracujący dla dobra wspólnego, są jedyną grupą, w której osoby niemające wpływu na sprawy parafii stanowią mniejszość (53% z nich uważa, że ma wpływ na życie parafialne, 12% twierdzi, że wprawdzie go nie ma, ale chciałoby współdecydować o parafii, i 35% deklaruje, że nie ma wpływu i nie chce go mieć).

Tabela 10

Czy zdarza się Panu(i) dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz kościoła i parafian z parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi?	Deklaracje dotyczące poczucia wpływu na sprawy lokalnej parafii		
	Ma wpływ	Nie ma wpływu, ale chciał(a)by mieć	Nie ma wpływu i nie chciał(a)by mieć
	w procentach		
Tak, często	53	12	35
Tak, czasami	24	19	57
Tak, ale bardzo rzadko	20	16	65
Nie, nigdy tego nie robię	6	11	83
Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”			

Poza osobami najbardziej zaangażowanymi w pracę społeczną na rzecz środowiska parafialnego oraz najczęściej uczestniczącymi w praktykach religijnych, znacznym poczuciem podmiotowości wyróżniają się także członkowie parafialnych wspólnot modlitewnych, jednak ich poczucie wpływu oraz potrzeby w tej dziedzinie są znacznie słabsze (39% uważa, że ma wpływ, a 61% – że nie ma wpływu i nie chciałoby go mieć).

Nasze badania ukazują złożony obraz relacji Polaków z parafią działającą w ich społeczności lokalnej. Z uzyskanych deklaracji wynika, że jest ona miejscem praktyk religijnych znacznej większości badanych, lecz tylko bardzo nieliczni pogłębiają swoją wiarę w parafialnych wspólnotach modlitewnych. Z kolei uczestnictwo w życiu społecznym lokalnej parafii sprowadza się do tego, że co trzeci respondent (lub ktoś z jego rodziny)

korzysta z parafialnych inicjatyw, i prawie takiej samej grupie zdarza się dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz kościoła i parafian. Ponadto zdecydowana większość w jakimś stopniu wspiera parafię finansowo. Najbardziej symptomatyczne jest jednak to, że znaczna większość ankietowanych czuje się związana ze swoją lokalną parafią, ale jednocześnie nie ma i nie chce mieć wpływu na to, co się w niej dzieje.

Taki brak poczucia podmiotowości i potrzeby współdecydowania o sprawach parafii może wprawdzie świadczyć o bezgranicznym zaufaniu katolików do Kościoła i jego lokalnych instytucji, ale może także być przejawem ich wygodnictwa (zaspokajają bowiem w parafii swoje podstawowe potrzeby religijne i to im wystarcza). W każdym razie sytuacja taka budzi niepokój o jakość wiary katolickiej i życia parafialnego w Polsce. Tym bardziej że – jak wynika z naszych badań – w ostatnich trzech latach, jakie upłynęły od śmierci Jana Pawła II, zaszły zmiany niekorzystne dla lokalnej parafii: mniej osób uczestniczy w jej życiu religijnym i społecznym, osłabło także poczucie przynależności i więzi z parafią, ponadto przybyło osób, które nie mają poczucia podmiotowości i nie odczuwają potrzeby współkształtowania lokalnego środowiska parafialnego.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA